

สรุปและข้อเสนอนั้น

สรุป

การบูชาญามีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน จนไม่สามารถสาวถึงจุดเริ่มต้นได้ เพียงแต่สันนิษฐานว่าเริ่มต้นมีมาตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์

จากการศึกษาพระไตรปิฎก เห็นได้ว่าการบูชาญเป็นการโต้ตอบประเด็นเรื่องของเดิมที่มีมาจากลัทธิพราหมณ์ซึ่งมีวิวัฒนาการมานาน เมื่อกาลล่วงมาเป็นเวลานานทำให้พราหมณ์เกิดเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมไปด้วย เดิมทีเดียวการบูชาญสำเร็จด้วยวัตถุเพียงเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้งเท่านั้น ไม่มีการฆ่าสัตว์ พราหมณ์เข้าใจผิดเกี่ยวกับการบูชาญจึงทำให้เกิดการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตอันเป็นการทำร้ายสัตว์ที่มีลมปราณด้วยกัน จำนวนมากหรือน้อยตามแต่ฐานะของเจ้าภาพในพิธีนั้น ชาดกหลายเรื่องเล่าถึงว่ามีการใช้มนุษย์บูชาญด้วย จึงทำให้พิธีกรรมการบูชาญของพราหมณ์เป็นพิธีกรรมที่เหี้ยมโหดและสูญเสียสิ้นเปลืองมากมาย

พระพุทธเจ้าปฏิเสศการบูชาญแบบเดิมของพราหมณ์ เปลี่ยนแปลงการบูชาญแนวพราหมณ์มาเป็นการบูชาญแนวพุทธ และไม่เพียงแต่จะได้เปลี่ยนแปลงแนวพราหมณ์มาเป็นแนวพุทธแล้วก็พอพระทัยอยู่แต่เพียงเท่านั้น หากแต่ยังปฏิรูปความหมายเดิมมาเป็นความหมายแนวพุทธอีกด้วย คือยัญมีความหมายว่าทานอันเป็นการให้ที่มองเห็นประโยชน์ในปัจจุบันทันตาเห็นอีกด้วย เพราะผลดีจากการให้ทานได้ถูกบันทึกในพระไตรปิฎก มิเพียงแต่หลอกล่อด้วยการเสวยสุขในสรวงสวรรค์ซึ่งอยู่ไกลเกินกว่าจะพิสูจน์ได้ด้วยความคิดเห็นของคนธรรมดาเท่านั้น หากแต่เป็นการให้ที่เป็นการเกื้อกูลกันในปัจจุบันชาติทันตาเห็น พิสูจน์ให้เห็นในปัจจุบัน เห็นผลในปัจจุบันชาติได้ด้วย ความหมายของคำว่ายัญที่พระพุทธเจ้านิยามขึ้นใหม่ จึงมีความหมายแตกต่างออกไปบ้างตามแต่กิริยาของการให้นั้นว่าใช้กับใคร การสงเคราะห์จะใช้กับญาติบุตรภรรยาและบริวาร และมักจะใช้ควบคู่กับอนุเคราะห์มากกว่าคำอื่น ทานใช้กับบุคคลทั่วไป การเสียสละใช้กับการที่ต้องสละสิทธิ์ในสิ่งของเพื่อเปลี่ยนสภาพเป็นถาวรวัตถุหรือสาธารณประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงที่พระพุทธเจ้าบัญญัติใหม่จึงเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏคำสอนในพระไตรปิฎก ซึ่งต่างจากความหมายเดิมในศาสนาพราหมณ์ จะมีที่เหมือนกันก็เพียงเรื่องพลี โดยที่คำว่าพลีในพระพุทธศาสนาจะไปพ้องกับการบำเพ็ญศาสนาของพราหมณ์ ในนามว่า ปณฺจมหายชฺชุนะนั้นจะเห็นได้ว่า เรื่องพลีประการเดียวในลักษณะที่เป็นการอุทิศส่วนบุญแก่ส่วนกุศลให้แก่บุคคลอื่นที่พระพุทธเจ้ารับมาจากศาสนาพราหมณ์โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงความหมายเลยแม้แต่น้อย แต่บางความหมายของคำว่าพลีในพระไตรปิฎกเป็นเรื่องของการเสียภาษีให้รัฐ เช่นในคำ

ว่า ราชพลี มากกว่าที่จะใช้ในความหมายอื่น แม้ว่าความหมายอื่นจะมีอยู่บ้างก็ตามเช่น ญาติพลี, อดิธิพลี ฯ แต่ก็ยังมีความหมายอนุวัตตามแนวพราหมณ์

ในพระไตรปิฎกทั้งหมด ๔๕ โดยแบ่งเป็นวินัยปิฎก ๘ เล่ม พระสุตตันตปิฎก ๒๕ เล่ม พระอภิธรรมปิฎก ๑๒ เล่ม. เรื่องการบูชาัญญาพบมากที่สุดในพระสุตตันตปิฎก. ในพระวินัยปิฎก มีปรากฏบ้าง แต่ก็เป็นเรื่องการบูชาไฟของเจ้าลัทธิมากกว่าอย่างอื่น. ส่วนพระอภิธรรมปิฎกไม่กล่าวถึงเรื่องการบูชาัญญาเลย แม้จะกล่าวถึงเรื่องเทพเจ้าหรือเทพยดาซึ่งโดยสาระสำคัญของพราหมณ์ถือว่ามีส่วนใกล้ชิดกับการบูชาัญญา แต่พระอภิธรรมปิฎกถือว่าเป็นเรื่องของคุณภาพทางจิต ไม่ได้ถือว่าเทพเจ้าเป็นผู้ทรงมหิธานุภาพที่จะอำนวยผลให้ใครก็ได้ตามที่ปรารถนาเอา

การใช้สัตว์มีชีวิตเพื่อบูชาัญญาพบมากที่สุดในพระสุตตันตปิฎก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคัมภีร์ขุททกนิกาย ขาดกปรากฏว่าใช้สัตว์จำนวน ๘๔,๐๐๐ ตัว. ในทีฆนิกายและสังยุตตนิกายลดหย่อนลงมาเป็นสัตว์ ๕ ชนิด ชนิดละ ๗๐๐ และ ๕๐๐ ตัวตามลำดับ. การใช้มนุษย์บูชาัญญาพบในขุททกนิกายขาดก ซึ่งเนื้อหาก็ยังจัดอยู่ในพระสุตตันตปิฎก

ความหมายที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้มี ๓ ความหมาย คือ การเซ่นสรวง, บวงสรวงสังเวย. การบูชาไปและการให้ทาน

การเซ่นสรวงบวงสรวงสังเวยในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยพบว่าเกิดจากการริเริ่มของคนในวรรณะพราหมณ์ พระพุทธเจ้าประทานแนวคิดโดยยกตัวอย่างของวรรณะกษัตริย์ แต่เน้นคุณสมบัติของคนทุกชนชั้น. วรรณะกษัตริย์ที่พระพุทธเจ้ายกตัวอย่างคือพระเจ้าวิชิตรราช แนวคิดของการบูชาัญญาของพระเจ้าวิชิตรราชมีลักษณะของการสวดสวดการสังคมเป็นหลัก โดยเน้นให้เห็นถึงการจัดการให้คนมีความอยู่ดีกินดี มีงานทำ และเปิดโอกาสให้คนมีฐานะ(โดยใช้คำว่าบริวารแห่งัญญา)ได้ร่วมกิจกรรมบูชาัญญาด้วยการแบ่งทิศ. การบูชาัญญาของเสรีราชาก็มีลักษณะเช่นเดียวกันคือการสงเคราะห์ประชาชน. วรรณะกษัตริย์อีกพระองค์หนึ่งคือการบูชาัญญาของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระพุทธเจ้าทรงประทานแนวคิดในลักษณะของนโยบายการปกครอง โดยเน้นให้เห็นถึงความประหยัด แต่ได้ผลมาก. วรรณะพราหมณ์ที่ระบุถึงคือการบูชาัญญาของกฏทันตพราหมณ์ พระพุทธเจ้าทรงประทานแนวคิดในลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นเบื้องต้น เริ่มต้นด้วยการให้ทานเป็นประจำ การรับไตรสรณคมน์ การออกบวช ปรับพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้วยการรักษาศีล กระทั่งถึงการทำพระนิพพานให้แจ้งอันเป็นอุดมคติในพระพุทธศาสนา. จะเห็นได้ว่านิยามศัพท์แห่งธาตุ ยชฺฐ ในปกรณบาลีที่กล่าวไว้ในตอนต้นของบทที่สองในวิทยานิพนธ์นี้ เน้นให้เห็นถึงความหมายที่ ๒, ๓ และ ๔ ถึงแม้จะพาดพิงถึงความหมายที่หนึ่งบ้าง แต่ก็ใช้เป็นฐานให้ประชาชนเบนความสนใจเข้าในธรรมะมากกว่าที่จะมอบความไว้วางใจแต่เทพเจ้า

การบูชาไฟในพระไตรปิฎกเกิดจากการเริ่มต้นของพราหมณ์ผู้ครองเรือน ผู้วิจัยพบว่า พระพุทธเจ้าทรงจำแนกไฟออกเป็นกลุ่มซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับคน และทรงประทานแนวความคิดออกมาในลักษณะของการเอาใจใส่ต่อไฟนั้นเป็นการปฏิบัติต่อคนรอบข้าง การบูชาไฟปรากฏว่า ไม่มีนิยามศัพท์แห่งธตุ ยชฺ ในปกรณ์ฝ่ายบาลี แต่ปรากฏในพระไตรปิฎกในฐานะที่เป็นพิธีกรรม ร่วมกับการเช่นสรวง บวงสรวงสังเวद्यเท่านั้น

การให้ทานในพระไตรปิฎกมีความกว้างขวางครอบคลุมทุกอย่าง แม้ว่าทานเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคม แต่การให้ทานเกิดจากจิตสำนึกภายในที่ เห็นว่า ควรให้ มิใช่บังคับว่า ต้องให้. ดังนั้นจึงจัดไว้แผนกหนึ่งต่างหาก อันเป็นการยืนยันได้ว่า ปกรณ์ฝ่ายบาลีให้ความหมายของธตุ ยชฺ ในความหมายที่สามว่า ทาน เป็นแผนกหนึ่งจากความหมายอื่น

ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากการบูชาัญญในวิทยานิพนธ์นี้เน้นหนักเนื้อหาสาระเฉพาะที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นหลัก และการบูชาัญญก็มีหลากหลายความหมาย จึงมีความเป็นไปได้ที่จะให้มีการศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะเรื่อง เช่น การศึกษาเปรียบเทียบทักษิณาแนวพราหมณ์กับแนวพุทธ การศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมในแนวพราหมณ์กับแนวพุทธ เป็นต้น และในพระไตรปิฎกก็มีเนื้อหาหลากหลาย ดังนั้น จึงสมควรที่จะมีการวิจัยในแง่มุมต่าง ๆ ได้ด้วย